

“Les malheureux Juifs! Aandacht voor de Jodenvervolging in de Belgische verzetspers (1940-1944)”

Manon Mortier

Promotor: prof. dr. Koen Aerts

Universiteit Gent (2021)

Wanneer de nazi-Duitsers in 1940 België bezetten, gaan heel wat individuen daar niet mee akkoord. Verschillende vormen van verzet ontstaan, zoals inlichtingendiensten of ontsnappingslijnen. Ook de verzetspers wordt een belangrijk instrument om tegenwicht te bieden aan de Duitse propaganda. Als ongecensureerde krant zou je kunnen stellen dat de verzetsbladen het ideale platform vormden om de Jodenvervolging aan te kaarten. Toch is daar in die honderden verzetskranten bitter weinig aandacht voor. Dat kon ik bevestigen dankzij mijn onderzoek, waarin ik een Kritische Discoursanalyse (KDA) maakte van acht prominente verzetskranten.¹ Er verschijnt sporadisch wel een artikel over de deportaties of anti-Joodse maatregelen, maar die verdrinken in de massa artikels die voorhanden zijn.² De lezers moeten informatie over de Jodenvervolging vooral in de marge gaan zoeken. Hoe komt dat? Waarom schrijven de verzetskranten daar zo weinig over?

Aan de hand van vier clusters of overkoepelende thema's (dreiging, identiteit, ethos en performativiteit) bespreekt de discoursanalyse hoe de Jodenvervolging aan bod komt in de sluikbladen. Hoe interpreteren en verklaren de sluikbladen de gebeurtenissen aan hun lezers? Welk beeld vormen ze over de Joden in België? En welke belangen gaan gepaard met berichtgeving over de Jodenvervolging? De weinige historici die de thematiek al aansneden, deden dat doorgaans op een erg beschrijvende manier, met onvoldoende aandacht voor factoren die de houding van de verzetspers kunnen verklaren. Om de sluikbladen beter te doorgronden, wijst mijn masterscriptie op het belang van onderzoek naar frames en nieuwswaarden in de verzetspers. Welke berichten in de verzetskranten verschijnen, en op welke manier die informatie gekaderd wordt, zijn immers het resultaat van journalistieke keuzes door de redacties van de bladen. Zij zijn niet neutraal, maar hebben hun eigen, uitgesproken agenda. Via hun kranten willen ze een tegendiscours bieden voor de gecensureerde pers, en hun lezers behoeden om mee te stappen in het betoog van de collaborateurs en nazi-Duitsers. De artikels die in de verzetskranten verschijnen moeten telkens die bredere belangen van de krant dienen. Verschillende frames helpen daarbij. Zo zetten de sluikbladen via het slachtofferframe sterk in op het beeld van de gewapende Duitse beul die zich richt op weerloze slachtoffers. Dat schept een gevoel van onrechtvaardigheid, wat de woede ten aanzien van de bezetter moet stimuleren.

Als we de berichtgeving rond de Jodenvervolging beter willen doorgronden, moeten we dat tegen deze achtergrond plaatsen. Waarom is het bericht voor de redacties nieuwswaardig? En hoe past het artikel binnen het beeld dat de krant over de nazi-Duitsers wil creëren? Wanneer berichten rond de Jodenvervolging kaderen binnen de grotere doelstellingen en ambities van de verzetspers, groeien ze in nieuwswaarde. De sluikbladen zien dan in de Jodenvervolging een nieuw bewijs voor die negatieve beeldvorming over de nazi-Duitsers, en dat verhoogt de nieuwswaarde van de gebeurtenissen. Vanaf oktober 1942, wanneer de bezetter de verplichte tewerkstelling voor alle Belgen invoert en Joden niet langer uitzonderlijk of als een 'voorbode' gezien worden voor wat andere Belgen te wachten staat, verliest de Jodenvervolging aan nieuwswaarde. Mijn scriptie wijst erop dat zowel de mate waarin berichten over de Jodenvervolging binnen de frames en doelstellingen van de sluikbladen passen, als de mate waarin ze als 'nieuwswaardig' aanschouwd worden, belangrijke factoren zijn om de vorm en regelmaat van de berichtgeving over de Jodenvervolging te verklaren.

¹ Het betreft de kranten *Le Drapeau Rouge*, *La Voix des Femmes*, *La Voix des Belges*, *Le Coq Victorieux*, *La Libre Belgique*, *Bulletin Intérieur du Front de L'Indépendance*, *De Vrijshutter en Steeds Vereenigd – Unis Toujours*. De kranten kon ik digitaal raadplegen via warpress.cegesoma.be.

² Uit het onderzoek blijkt dat de acht verzetskranten, op een totaal van 399 bewaarde nummers, gezamenlijk 84 keer Joden of de Jodenvervolging vermelden en er 33 artikels aan wijden. Die artikels verschijnen bovendien erg geconcentreerd. Van de 21 artikels uit het jaar 1942, verschijnen er zeven berichten in augustus en vijf berichten in september, wanneer de deportaties van start gaan.